

AC+UARIA

ODBORNÉ DOPORUČENÍ ČSpA č.3 POJIŠTĚNÍ DŮCHODU

Vydání č.1 schválené dne 3. října 2013

Obsah

Úvod do problematiky	3
Popis jednotlivých rizik	3
Příloha:	6

Toto doporučení popisuje rizika spojená s tvorbou produktu pojištění doživotního důchodu a jemu podobných a obsahuje doporučení, jak s těmito riziky nakládat.

Důvodem vydání tohoto doporučení je poskytnutí odborné podpory především pojistným matematikům, kteří budou připravovat zcela nový produkt potřebný pro provozování výplatní fáze po skončení důchodového spoření (tzv. druhého pilíře důchodové reformy ČR). Text však lze samozřejmě použít i pro standardní pojištění důchodu.

Tento materiál nijak nepopisuje stav a kvalitu zákonů týkajících se důchodové reformy, ale snaží se technicky přistoupit k problematice pojištění důchodu.

Rovněž není cílem podat vyčerpávající výčet situací, ale spíše nastínit obecný přístup ke stanovování sazeb pojistného a dalších parametrů produktu, specifické vlastnosti konkrétně nabízené varianty pojištění důchodu je nutné vždy zohlednit nad rámec tohoto materiálu. Pojistný matematik zváží všechny známé okolnosti a navrhne odpovídající metody a vstupní předpoklady podle svého nejlepšího uvážení (tzv. aktuárský úsudek).

Úvod do problematiky

Pojišťovny mohou mít ve své nabídce produktů pojištění důchodu, tedy produkt, který obsahuje určité verze plnění ve formě doživotně či dočasně pravidelně vyplácených částek. Díky důchodové reformě se dá očekávat zvýšená poptávka po pojištění důchodu za jednorázové pojistné. Z takového produktu však vyplývají jistá rizika a ta je nutno zohlednit při stanovení výpočetních podkladů pro sazby pojistného a nastavení dalších parametrů produktu.

Všechny výpočetní podklady by měly být stanoveny tak, aby byly dostatečně konzervativní a odpovídaly očekávanému budoucímu vývoji.

Popis jednotlivých rizik

1 Úmrtnostní tabulky

1.1 Dlouhověkost

Základním rizikem pro pojištění doživotního důchodu je dlouhověkost. Nejistota, jak dlouho bude pojištěný žít, je právě to riziko, na které se pojištěním snaží pojistit a přenést jej na pojišťovnu. Správně odhadnout toto riziko je proto nesmírně důležité. Je nutné vzít do úvahy především měnící se střední délku života a širší informací, které je možno do výpočtu použít.

V minulosti jsme byli svědky neustálého prodlužování střední délky života. Tento trend je nezbytné zvážit i při tvorbě pojištění doživotního důchodu a lze doporučit vycházet z generačních úmrtnostních tabulek.

Současné antidiskriminační zákony dávají možnost pro konkrétního klienta zohlednit při stanovení pojistného pouze jeho věk a zdravotní stav včetně rodinné anamnézy, tedy jak dlouho žili jeho předkové a důvody jejich smrtí. V některých případech je dokonce z informací o pojištěných k dispozici pouze jejich věk bez možnosti zohlednit ve výši pojistného jejich zdravotní předpoklady. Je tedy nutné velmi pečlivě zvážit, jak hodně se může budoucí reálná délka života pojištěných lišit od populační střední délky života.

1.2 Sociální skupina

O správném odhadu střední délky života asi nejvíce rozhoduje znalost klienta, po informacích o jeho zdravotním stavu a rodinné anamnéze je to jeho sociální zázemí. S největší pravděpodobností toto nebude

při stanovování sazeb pojistného známé, antidiskriminační zákony neumožňují toto pro konkrétního pojištěného zohlednit, a proto je velmi důležité předpokládat jistou míru antiselekce. Spíše předpokládat, že tento produkt budou nakupovat klienti, kteří se o sebe více starají a mají předpoklad dlouhověkosti. Z pohledu selekce dle sociálních skupin také existují studie ukazující, že vysokoškoláci žijí déle než osoby se základním vzděláním apod.

1.3 Pohlaví

Na základě rozhodnutí EU nesmí pojišťovny jako segmentační kritérium při stanovení pojistného pro konkrétního klienta použít pohlaví. Z tohoto důvodu je extrémně důležité mít správně odhadnuto, jaké bude zastoupení žen a mužů v pojistném kmeni, protože průměrná doba dožití žen je vyšší, a to i o 6 let. Podcenění podílu žen tedy může těžce ohrozit správné nastavení sazeb pojistného. Problém je o to významnější, že čím je použita sazba bližší „ženské sazbě“, tím více klesá zajímavost produktu pro muže a tím dále klesá jejich zastoupení v pojistném kmeni a zvyšuje se riziko ztráty v důsledku podúmrtnosti.

1.4 Jednorázové pojistné

Výše jednorázového pojistného indikuje celoživotní příjem jedince a tím i příslušnost k socio-ekonomické skupině a může tak být významným indikátorem očekávané střední délky života pojištěného. Navíc uzavření smlouvy s mimořádně vysokým pojistným může zvýšit riziko pojišťovny a je adekvátní zvážit využití zajištění.

2 Náklady

V rámci nabídky důchodu je nutné velmi precizně odhadnout výši nákladů včetně budoucí předpokládané inflace v této oblasti. Pojistní matematici by měli zohlednit veškeré související náklady, zejména náklady na provize a další pořizovací náklady, náklady na správu smluv, náklady na pravidelné výplaty důchodů a náklady na řízení portfolia aktiv kryjících rezervy k pojištění důchodu (např. mzdové náklady správců aktiv pokud nejsou zohledněny v čistých výnosech aktiv).

Pokud by byla podhodnocena tato část, může se stát, že pojistné nebude postačovat na pokrytí nákladů souvisejících s provozováním produktu. Je nutné předpokládat i případné legislativní změny – nové požadavky pro provozování, které mohou náklady na správu pojištění zvýšit.

3 Technická úroková míra

Nastavení technické úrokové míry je společně s odhadem úmrtnostních tabulek vůbec nejzásadnějším rozhodnutím při stanovování sazeb pojistného. Garantovat technickou úrokovou míru u takového pojištění je velmi lákavé, ale velmi rizikové, tedy nákladné. Je nutné se velmi detailně touto otázkou zabývat a spočítat cenu této garance. Při dostatečně velkém počtu pojistných smluv může být výhodou relativně dobře předvídatelné cash-flow produktu a tím pádem je možné snáze nastavit strukturu finančního umístění, aby cash-flow plynoucí z příslušných aktiv odpovídalo budoucím závazkům.

3.1 Skladba aktiv, jejich výnos a volatilita

Při stanovování sazeb pojistného pojištění důchodu by měl pojistný matematik zvážit i souvislost garance technické úrokové míry s investiční strategií (skladba aktiv kryjících technické rezervy k pojištění důchodu, jejich výnos a volatilita).

Konzervativní investiční strategie doplněná správným nastavením struktury aktiv a s možností oceňovat aktiva naběhlou hodnotou umožňuje prakticky eliminovat dopady tržního rizika na pojišťovnu. Tím se snižuje potřeba držet kapitál na tržní rizika spojená s poskytováním doživotních důchodů a umožníte to operovat s nižšími bezpečnostními přírážkami. V důsledku toho může být pojištění důchodu levnější, ale za cenu nižšího potenciálu pro připsování podílů na zisku. Opačné závěry lze učinit pro agresivnější investiční strategii, která vyžaduje vyšší obezřetnost při stanovování sazeb pojistného a při zakomponování odpovídající obezřetnostní přírážky a rizikové marže. Kompromisem může být konzervativní investiční strategie spojená s garancí technické úrokové míry pouze na část pojistné doby a po jejím uplynutí následné

pokračování s garancí nově stanovené technické úrokové míry (tzv. refixace). Tato strategie pružně reaguje na vývoj na finančních trzích a může poskytovat lepší ochranu proti inflačnímu znehodnocení vyplácených důchodů.

3.2 Podíly na zisku

Pokud se bude garance technické úrokové míry stanovovat odděleně pro jednotlivé generace smluv (tj. dle data sjednání smlouvy), je nutné zvážit souvislost garance technické úrokové míry, výnosy z investovaných aktiv s budoucím připisováním podílů na zisku a jeho dopad na klienty. Vysoká technická úroková míra pro starší generace smluv může negativně dopadnout na výši připsaných podílů na zisku mladších generací smluv (a tím snížit zvyšování důchodů v čase pro mladší klienty) a naopak. Alternativně lze zvážit možnost odděleného řízení jednotlivých „kohort“ smluv s různou výší technické úrokové míry.

4 Legislativní rizika

Legislativní rizika u regulovaného trhu jsou v tomto případě nemalá, jelikož zákon může relativně zásadně do produktu zapracovávat takové vlastnosti a omezení (jako požadavek na indexaci důchodů např. dle inflace, používání předepsaných úmrtnostních tabulek, regulace nákladů či podílu na zisku apod.), že pak mohou mít tato omezení silné dopady na cenu nabízeného důchodu. Je nutné legislativu řádně pročíst, identifikovat všechny okruhy, které mají vliv na rizikovost produktu, popřípadě snižují možnosti pojišťovny se bránit negativním vývojem v budoucnu, a řádně tato omezení zanést do výpočtu.

5 Rozdělení dosažených výnosů

Podíl na zisku je v případě pojištění důchodu velmi žádaný pro krytí budoucího znehodnocování peněz.

Podíl na zisku je významně ovlivněn způsobem měření výnosu aktiv a může např. záviset na jejich účetním zachycení (přeceňování na tržní hodnotu přes výkaz zisku a ztrát, přeceňování na tržní hodnotu přes vlastní jmění, oceňování na bázi naběhlé hodnoty) a toho, z jaké účetní základny se podíly na zisku počítají (investiční výnos vykázaný ve výkazu zisků a ztrát nebo dále upravený např. o nerealizované zisky a ztráty apod.). V případě navázání výpočtu na aktuální zákonnou úpravu je zde také riziko změny této zákonné úpravy způsobující významnou změnu hodnoty podílu na zisku. Například pokud bude podíl na zisku navázán na výnosy podle českých účetních standardů a tyto standardy přejdou na přístup oceňování na bázi tržní hodnoty.

Způsob rozdělování dosažených výnosů ale zásadním způsobem ovlivňuje investiční rozhodování spojené s poskytováním tohoto produktu.

Pro stanovení správné metody rozdělování zisku je nutné znát a patřičným způsobem zohlednit:

- zákonné úpravy pro její stanovení;
- investiční strategii pro správu finančního umístění technických rezerv pojištění důchodu;
- nakládání s nerealizovanými zisky a ztrátami v rámci této strategie;
- všechny vlastnosti nabízených důchodů;
- předpokládané řízení aktiv a pasiv;
- garanci technické úrokové míry a vykazování závazků v rámci účetnictví a výkazu solventnosti.

Pojišťovna může mít ve svých podmínkách i jiná schémata podílu na zisku např. z nadúmrtnosti, nákladů

6 Ostatní rizika

Dále je nutné zmínit nutnost odhadu výše rizikového kapitálu, rizikové a ziskové marže a případné daňové povinnosti z produktu vyplývající.

Pojistný matematik by měl při stanovování sazeb pojistného pojištění důchodu vyhodnocovat všechna materiální rizika, která mohou vést k tomu, že skutečný vývoj se negativně odchýlí od předpokladů použitých pro stanovení výpočetních podkladů a následně sazeb pojistného. Tato rizika je nutné kvantifikovat a držet na ně odpovídající kapitál. Jako minimální požadavek se jeví kvantifikace rizika dlouhověkosti, změny nákladů a tržního rizika. Náklady na kapitál by měly být adekvátně promítnuty do kalkulovaných nákladů či zohledněny pomocí bezpečnostní přírážky.

Mladý a málo početný pojistný kmen může být značně nevyvážený a může tak docházet k rizikům, která mohou společnost značně ovlivňovat. Je tedy nutné systémem stresů zjistit rozkolísanost portfolia a v případě větších výkyvů na toto upozornit a navrhnout zajišťovací techniky na eliminaci rizik. Z tohoto vyplývá, že na počátku provozování nového produktu by mělo být stanovování sazeb pojistného obezřetnější a uvažovat i cenu zajišťovacích technik, nebo minimálně na ni transparentně upozorňovat.

Příloha:

Pojištění důchodu navazující na důchodové spoření

Zákonná úprava:

- Zákon č. 426/2011 Sb. o důchodovém spoření ve znění zákona č. 399/2012 Sb.
- Zákon č. 428/2011 Sb. (změna některých zákonů)
- Vyhláška č. 423/2012 Sb., o zvyšování důchodů vyplácených z pojistné smlouvy o pojištění důchodu
- Vyhláška č. 40/2013 Sb., o náležitostech nabídky pojištění důchodu

Pojištění důchodu navazující na důchodové spoření má oproti standardnímu pojištění důchodu svá specifická rizika.

Některá rizika vyplývají přímo z legislativní úpravy. Pojišťovna provozující toto pojištění mimo jiné:

- nesmí odmítnout uzavřít pojistnou smlouvu;
- musí zveřejnit vzorec pro výpočet pojistného a výpočetní podklady;
- musí na vyžádání poskytnout závaznou nabídku pouze na základě znalosti věku klienta a výše jednorázového pojistného, nabídka je závazná 6 měsíců;
- musí povinně použít podstatnou část dosaženého zisku na navýšení vyplácených důchodů.

Další rizika vyplývají z očekávané významné antiselekce s ohledem na zdravotní stav klienta v okamžiku uzavření pojistné smlouvy, neboť si volí mezi doživotním starobním důchodem (včetně či bez pozůstalostního důchodu) a starobním důchodem na dobu 20 let. Klient se špatným zdravotním stavem bude jen s malou pravděpodobností volit doživotní důchod, pokud má alternativní variantu v garantované formě výplaty.

Rovněž se dá očekávat, vzhledem k věku pojištěných k datu počátku pojištění (zpravidla více než 60 let), že budou mezi klienty převládat ženy a ty se dožívají vyššího věku.

Navíc v situaci, kdy je vstup do druhého pilíře dobrovolný a parametry systému nastaveny tak, že je tento vstup výhodný jen pro určité sociální skupiny (vyšší příjem a vyšší vzdělání), dochází k antiselekcí již při zapojení do systému a populační statistiky mají jen omezenou vypovídací schopnost.

Použití výnosů z aktiv a úmrtnosti je omezeno zákonem a je nutné si řádně s právním oddělením prodiskutovat možnosti použití zisků pro krytí případných ztrát či budoucího negativního vývoje.